

у творчості Івана Франка та Лесі Українки", Євгена Сверстюка (Україна) "Мотив Єрусалима у поетів українського відродження", Володимира Паперного (Ізраїль) "Шлях Гоголя до Єрусалима".

Плідною була робота секції середньовічної історії. Про роль біблійних традицій і символів у політичній історії та культурі великого Московського князівства доповіла Марія Плюханова (Італія). Про шляхи формування образу Священного Граду — Єрусалима в політичній культурі та ідеології українського середньовіччя йшлося у доповіді Володимира Рички (Україна). Олена Ердельян (Сербія) блискуче висвітлила роль Єрусалима в духовному житті середньовічної Сербії. П'єр Ганно (Франція) присвятив свою доповідь висвітленню подорожі Василя Григоровича-Барського, здійсненої ним до Святої Землі у XVIII ст. її вдало доповнив Дмитро Степовик (Україна) мистецтвознавчим аналізом малюнків, виконаних В. Григоровичем-Барським в Єрусалимі. Цікавою й пізнавальною була також доповідь Лариси Фіалкової (Ізраїль) "Єрусалим в українському фольклорі".

Українсько-єврейська тематика стала об'єктом історико-соціологічного осмислення Леоніда Фінберга (Україна), Вольфа Московича (Ізраїль), Ярослава Ісаєвича (Україна), Людмили Димирської - Цигильман (Ізраїль) та ін. Діалог українських і єврейських науковців окреслив перспективи та проблеми подальшого вивчення історико-культурних взаємин і духовних зв'язків, що складались і розвивались між двома народами протягом багатьох віків.

Кондуфор Юрій Юрійович

Сьогодні, коли ще не вгамувався біль, не розсіявся сум від раптової втрати, що зазнали колектив Інституту історії України НАН України і вся українська наука, ми навряд чи зможемо повно і всебічно оцінити науковий, науково-організаційний і педагогічний доробок довголітнього директора інституту Юрія Юрійовича Кондуфора. Не викликає сумніву лише одне: його багатолітня плідна діяльність справила значний вплив на розвиток української історичної науки, а наукова спадщина назавжди увійшла до скарбниці знань про наше минуле.

Ю. Ю. Кондуфор народився 30 січня 1922 р. в с. Зубані Глобинського району Полтавської області в сім'ї сільських вчителів. Він пишався своїм родоводом і професією батьків. У переїздах разом з родиною по Україні пройшли дитинство і юність Юрія Юрійовича. В 1939 р. із золотою медаллю він закінчив десятирічну школу в м. Погасне Ворошиловградської області і того ж року вступив до історичного факультету Харківського університету. Однак диплом довелося отримати лише через десять років. У 1940 р., після закінчення першого курсу, Ю. Ю. Кондуфора було призвано до лав Червоної Армії. Вій служив у Монголії в танкових військах. У грудні 1941 р. став кандидатом в члени партії, а через рік — членом ВКП(б). Як командир танку 9-го гвардійського механізованого корпусу брав участь у розгромі Квантунської армії.

Після демобілізації, в грудні 1945 р., Ю. Ю. Кондуфор відновив навчання в Харківському університеті, історичний факультет якого з відзнакою закінчив у 1949 р. Мабуть, саме в роки навчання вперше здобули публічне визнання притаманні йому риси лідера. Будучи ще студентом, очолював партійну організацію одного з найбільших вузів України, аспі-

рантуру якого закінчив достроково, захистивши в червні 1952 р. кандидатську дисертацію. Ще під час навчання в аспірантурі розпочав викладацьку роботу в університеті, яку не облишив, працюючи в Харківському обкомі Компартії України (1952—1958 рр.), де займав посаду керівника лекторської групи, а згодом (з 1953 р.) —завідуючого відділом агітації і пропаганди.

Харківський період життя Ю. Ю. Кондуфора ознаменувався і першими науковими досягненнями. Саме в ті роки визначився основний напрям його дослідницької роботи — історія революційного руху в Україні. Авторству вченого належить низка праць, у т. ч. монографії "Робітничі продовольчі загони на Україні" (Харків, 1953), "Революційні події 1905—1907 рр. в Харкові і губернії" (Харків, 1955), "Пролетаріат Харкова в боротьбі за перемогу Жовтня" (Харків, 1957), "Пролетаріат Харкова в трьох революціях" (Харків, 1959), в яких відтворені революційні події в одному з найважливіших регіонів України. За багатством фактичного матеріалу вони не втратили свого значення і донині. Це стосується і збірника документів "Харків і Харківська губернія в першій російській революції" (Харків, 1956), і збірки спогадів "Харків в 1917 році" (Харків, 1957), відповідальним редактором і автором передмов до яких був Ю. Ю. Кондуфор.

В 1958 р., в 36 років, Ю. Ю. Кондуфора було призначено на посаду завідуючого відділом науки і культури ЦК Компартії України, на якій він працював до 1968 р. В його житті ш десять років були надзвичайно насиченими і цікавими, адже хрущовська "відлига" пробудила до життя духовні сили суспільства. В цей час прискореними темпами почалася розбудова Академії наук України. На 60-ті роки припадає незрівнянний, після 20-х — початку 30-х рр., злет української літератури і мистецтва, триумфальні виступи артистів з України на сценах СРСР і світу. Саме в ті роки зародилися і надовго збереглися теплі, дружні стосунки з Юрієм Гуляєвим і Юрієм Тимошенком (Тарапунькою), Євгенією Мірошниченко і Дмитром Гнатюком, родиною художників Лопухових, академіками НАНУ Сергієм Волковим, Миколою Новиковим, Андрієм Ромадановим і багатьма іншими видатними представниками української науки і культури. Із середини 60-х на зміну "відлизи" прийшли брежневські "заморозки", що не могло не позначитися і на діяльності Ю. Ю. Кондуфора. Але, як би там не було, вже після повернення із США відомий дисидент і колишній голова Української Хельсінської групи, письменник Микола Руденко презентував Ю. Ю. Кондуфору свою книгу з теплим дарчим надписом.

З 1968 р. Ю. Ю. Кондуфор переходить на роботу в Київський університет ім. Тараса Шевченка, де спочатку очолює кафедру історії радянського суспільства, а в 1973 р. обирається ще й деканом історичного факультету. Ще перебуваючи на партійній роботі, Ю. Ю. Кондуфор видає монографію "Зміцнення союзу робітничого класу і селянства в Україні в період громадянської війни" (К, 1964), а згодом, в 1965 р., захистив докторську дисертацію. В 1968 р. йому присвоєно вчене звання "професор". Ю. Ю. Кондуфор любив викладацьку роботу, студентів і вони відповідали йому взаємністю. Лекції він читав розкуто, самобутньо, яскраво. Стосунки з колегами по кафедрі і факультету завжди були дружні, неформальні. Паралельно з педагогічною діяльністю Юрій Юрійович провадив напружену наукову працю. За роки роботи на історичному факультеті він опублікував три індивідуальні монографії, брав участь у створенні дев'яти колективних праць, в т. ч. чотирьох — як керівник авторського колективу. Разом з проф. В. І. Котівим видав популярний свого часу посібник з історії для вступаючих до вузів, який витримав чотири видання.

Останній період життя й діяльності Ю. Ю. Кондуфора нерозривно пов'язаний з Інститутом історії України НАН України, який він очолював у 1978 р. Тут з новою силою розкрився науковий і організаторський талант ученого. Під його керівництвом і за його активною безпосередньою участю були реалізовані масштабні наукові проекти по підготовці і виданню багатотомної "Історії Української РСР", тритомної "Історії Києва", двотомної "Історії робітників Донбасу", циклу праць, присвячених історичним зв'язкам українського народу з білоруським, молдавським і російським народами, короткого нариса "Історія Української РСР", інших важливих наукових праць, збірників документів, що не втратили свого значення і донині.

Щодо індивідуальних уподобань, він залишився вірним темі революції. В останні роки, коли вже не обіймав директорської посади, планував написати монографію про Центральну Раду. Не встиг. Зате дочекався виходу в світ фундаментального збірника документів "Українська Центральна Рада" (К., 1996), підготовці якого віддав надзвичайно багато сил і часу.

Сама посада директора, а також керівництво колективними працями постійно вимагали від Ю. Ю. Кондуфора поєднання наукової роботи з науково-організаційною діяльністю. Важко переоцінити його заслуги у створенні сприятливої, для наукової праці морально-етичної атмосфери в колективі інституту. Його терпимість до людей і повага до наукового пошуку допомагали дослідникам розробляти найрізноманітніші теми. Ю. Ю. Кондуфор був ініціатором розгортання досліджень з проблем історії Київської Русі та історичної географії і картографії. При ньому в інституті розпочалася масштабна археографічна робота вивчення теорії і історії міжнаціональних відносин, що привело згодом до організації Інституту української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАНУ і Центру етносоціології та етнополітики НАНУ. Юрію Юрійовичу належить ідея перейменувати інститут в Інститут історії України, що точніше і повніше відповідає його призначенню і основним напрямкам діяльності.

Майже двадцять років Ю. Ю. Кондуфор був членом Бюро Відділення історії, філософії та права НАНУ (1978—1997 рр.). Він неодноразово очолював наукові координаційні ради НАН України, тривалий час був головним редактором "Українського історичного журналу" (1979—1988 рр.), входив до складу Головних редколегій таких важливих видань, як "Енциклопедія Української РСР", "Історія міст і сіл УРСР", "Реабілітовані історією", зводи пам'яток історії і культури СРСР і УРСР, "Історія громадянської війни в Україні", "Культурне будівництво в Україні", "Радянська Україна в роки Великої Вітчизняної війни 1941—1945 рр.", "Робітничий клас Росії від зародження до початку XX ст.", "Історія радянського робітничого класу".

Робота в інституті була плідотворним етапом в науковій біографії Ю. Ю. Кондуфора. В 1979 р. його обирають членом-кореспондентом, а в 1985 р. — дійсним членом Національної академії наук України.

Ю. Ю. Кондуфор надавав великого значення справі підготовки молоді наукової зміни. Вже будучи директором, він тривалий час продовжував читати спецкурси в університеті. Юрій Юрійович очолював Спеціалізовану вчену раду із захисту дисертацій Інституту історії України НАНУ і сам підготував 14 кандидатів наук. За часів його директорства фактично щорічною практикою стало стажування співробітників у провідних наукових центрах СРСР. Він всіляко заохочував представників середнього покоління науковців до захисту докторських дисертацій і створював їм всі умови для цього. Ю. Ю. Кондуфор самостійно, без будь-якого стороннього тиску, визначив для себе термін перебування на керівних посадах. Відомо, що він з власної ініціативи залишив пости і

завідуючого відділом, і директора інституту, передавши їх в руки своїх молодих колег, вихованців інституту. Цей неординарний крок лише зміцнив його авторитет у середовищі вчених.

Ю. Ю. Кондуфор як науковою і організаційною діяльністю, так і своїми особистими якостями сприяв утвердженню авторитету української історичної науки і у колишньому СРСР, і в зарубіжному світі. Його знали і поважали відомі московські вчені, історики з Білорусі, Молдови, Закавказзя і Середньої Азії. Він підтримував дружні стосунки з відомими спеціалістами в галузі історії революції і громадянської війни з "дальнього зарубіжжя". Лекції Ю. Ю. Кондуфора слухали студенти Братиславського, Дебреценського, Загребського й Лейпцизького університетів. Він не раз представляв українську історичну науку на всесвітніх наукових форумах, у т. ч. й на XV (Бухарест, 1980), XVI (Штутгарт, 1985) і XVIII (Мадрид, 1990) Міжнародних конгресах історичних наук.

Невід'ємною складовою біографії Ю. Ю. Кондуфора була його активна громадсько-політична діяльність. На XXI, XXII, XXIII і XXVI з'їздах Компартії України він обирався кандидатом, а на XXVII — членом Центрального Комітету КПУ, був депутатом Верховної Ради УРСР V, VI і VII скликань, делегатом XXVI і XXVII з'їздів КПРС.

Різномісна і багатогранна діяльність Ю. Ю. Кондуфора здобула високу оцінку громадськості. Він був нагороджений орденом Жовтневої Революції, двома орденами Трудового Червоного Прапора, орденом Вітчизняної війни II ступеня та орденом "Знак Пошани", медалями; удостоєний звання лауреата Державної премії УРСР. Вже в роки незалежної України йому було присвоєно звання "Заслужений діяч науки і техніки України" (1992).

Згадуючи Ю. Ю. Кондуфора, ми не можемо не сказати, що, звичайно ж, він був людиною свого часу. Юрій Юрійович належав до того покоління, яке прийшло у світ після 1917 р. і для якого радянська влада була не "деформацією", а природною "формацією". Ю. Ю. Кондуфор не був виключенням, хоча бачив і розумів більше і глибше за інших. Цим визначаються як його досягнення, так і втрати, в тому числі й наукові: його праці не були позбавлені тих "неминучих" помилок радянської історіографії, яких не могли уникнути навіть найбільш чесні дослідники того часу.

Та попри все, Ю. Ю. Кондуфор залишиться в нашій пам'яті як видатний вчений і талановитий організатор науки, мудрий педагог, активний громадсько-політичний діяч, патріот своєї Батьківщини. Він, безперечно, обладав харизмою, тобто якоюсь екстраординарною здатністю притягувати до себе людей і впливати на них. В будь-якому колективі, товаристві він відразу ж завойовував повагу і авторитет. В будь-якому оточенні залишався лідером. Йому притаманні були високий інтелект і широка освіченість, гідність і незалежність, вихованість і витримка, розвинуте почуття гумору і тонка іронія. Він нікого і нічого не боявся, а в людях цінував талант, гордість, розум, працелюбність. Він любив людей, і люди любили його.

